

KROONIKA

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSE SELTSI TEGEVUSEST

29. oktoobril 1998. a. toimus Tartus APSi ettekandekoosolek.

Päevakord:

Maakonna arengustrateegia ja planeering Tartumaa näitel.

Ettekandjad:

M. Kermas, Tartu maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonna juhataja;
K. Jaanson, Tartu maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonna juhataja asetäitja.

Koosoleku avas seltsi president prof. O. Saveli.

Pr. K. Jaanson tutvustas Tartumaa arengustrateegiat "Tartumaa 2000+". Esineja sõnul on maavalitsuse ülesandeks tagada maakonna areng. Eelnevalt tuleb selgeks vaielda ja läbi rääkida, mida tahetakse saavutada ja kuidas selleni jõuda. Selgus on vajalik piiratud ressursside kasutamiseks. Väidetavalt on eesmärkide suunas liikuvad inimesed ka edukamad. Miks on üldse maakonna arengustrateegiat vaja? K. Jaanson sõnul tingivad selle konkurents, vajadus parema elukvaliteedi järele, omavalitsuste arengu planeerimine, koostöö ning riiklikud ja kohalikud huvid.

Strateegia väljatöötamiseks viidi läbi elanikkonna küsitlus "Tartumaa kõigile", koostati ülevaade rahvastikust ja prognoos aastani 2010, anti välja kogumik "Tartumaa – kus oled, kuhu lähed?", toimusid analüüsid teemagruppides, koostati aastaraamatud, viidi läbi Tartumaa noorte küsitlus.

Eesmärkide püstitamisel lähtuti sellest, et Tartu on Lõuna-Eesti keskus ning Tartu Ülikool on kogu regiooni visiitkaart. Tahetakse luua püsiv Lõuna-Eesti huve esindav integratsioonisüsteem, mis võimaldaks kasutada kogu regiooni potentsiaali; kasutada huvi äratamiseks Lõuna-Eesti vastu võimalikult palju ülikoolide välissidemeid ja tuntuust; tagada Tartus kogu regiooni elanikele vajalikud teenused; luua piirkondlik logistika- ka turustuskeskus; jätkata kuue maakonna koostööd Lõuna-Eesti turismipiirkonna arendamisel sihtasutuse Lõuna-Eesti Turism asutamise kaudu.

Tartumaa arengumudel tugineb kuuele sambale: siinsetele haridus- ja koolitusasutustele, teaduslikule ja uuenduslikule potentsiaalile, ökoloogiliselt ja sotsiaalselt meeldivale elukeskkonnale,

ligitõmbavate traditsioonidega kultuurikeskusele, konkurentsivõimelisele majandusele, huvitavale puhke- ja spordielule.

Hr. M. Kermas tutvustas maakonna planeeringu põhimõtteid. Tema sõnul ei ole alustatud riigi üldplaneeringuga. M. Kermas märkis, et maakonna planeering on üldine, mis ei saa seada omanikule kitsendusi. Aluseks on maa planeerimine, mille puhul lähtutakse riiklikest huvidest ja kitsendustest (looduskaitsealad, loodus- ja muinsuskaitse mälestised, ka riigimetsad). Infrastruktuuri arendamisel on olulise tähtsusega ühendused keskustega. Esineja sõnul käsitletakse põllumajandust eraettevõtlusena nagu ka kaubandust ja turismi, millesse riik ei saa sekkuda.

Koosolekust osavõtjad tundsid elavat huvi selle vastu, millisenä nähakse arengustrateegias põllumajandusliku tootmise ja tööstuse osa. M. Kermas selgitas, et põllumajanduse osas on raske planeerida maa sihtotstarvet, loomakasvatuse osa peaks tema sõnul suunama riik. Avaldati arvamust, et Tartumaa peaks suutma oma elanikkonna ise ära toita.

Kas Tartumaale ka uusi satelliitasulaid on planeeritud? Siin olid esinejad sunnitud nentima, et prognoosi kohaselt rahvaarv hoopiski väheneb. Kas planeeringu koostamisel kedagi ka laiuvad umbrohuväljad huvitasid? M. Kärmas sõnul planeeringu koostamisel sellega ei tegeldud.

Millised on põllu- ja metsamaa müügihinnad, kuidas toimub omavalitsuste planeeringute koordineerimine, et need haakuksid teiste valdade plaanidega, kas Tartu maakonnas on välisinvesteeringuid? Selgus, et välisraha liigub ainult läbi rahvusvaheliste programmide, näiteks Peipsiveere PHARE projekti raha. Korraldatakse metsa- ja maaoksjoneid, mille eest saab osaliselt maksta ka EVP-des. Planeeringud tuleb kooskõlastada naabervaldadega.

Koostatud arengustrateegiale heideti ette, et see käsitleb põllumajandust väga üldsõnaliselt ja pealiskaudselt. Sooviti teada maavalitsuse suhtumist talumajandusse ja selle arengusse. M. Kärmas selgitas, et nende osakond tegeleb planeeringuga üldiselt, mistõttu ei suudeta küsimustele konkreetset vastata. Planeering ei lahenda ka seda, mida ja kui palju toota.

25. novembril 1998. a. toimus Tartus APSi ettekandekoosolek.

Päevakord:

- Eesti Vabariigi agrarpoliitika 1919...1940.
- Soome kogemusi Euroopa Liitu pääsemisel.
- Eesti ressurss loomakasvatuse arendamiseks.
- Loomakasvataja lootused.

Koosoleku avas APSi president prof. O. Saveli. Ta peatus lühidalt põllumajanduse het-

keseisul Eestis ja seltsi rahalisel olukorral. Seltsi pangaarvel oleva rahaga on võimalik välja anda ainult 1998. aasta neljanda "Agraarteaduse" kaas. Enamaks raha ei jätku. O. Saveli avaldas lootust, et seltsi liikmed siiski likvideerivad oma maksuvõlgnevuse ning ajakirja väljaandmist on võimalik jätkata.

Põllumajanduskandidaat M. Karelson andis põhjaliku ülevaate Eesti Vabariigi agraarpoliitikast aastatel 1919...1940. Oma esinemist alustas ta motoga "Kellele kuulub võim, sellele kuulub maa". M. Karelson märkis, et mõiste "agraarpoliitika" tähendab 1938. a. Eesti Põllumajanduse Entsüklopeedia järgi "riigi ja omavalitsuste tegevust, mis on suunatud põllumajanduse korraldamiseks ja arendamiseks ning maarahva majandusliku olukorra kindlustamiseks".

Tollaste agraarpoliitiliste otsuste alused olid järgmised:

1) 24. veebruari 1918. a. Eesti Maapäeva vanemate nõukogu "Manifest kõigile Eestimaa rahvastele". Ajutisele Valitsusele tehti ülesandeks välja töötada seaduseelnõu maaküsimuse lahendamiseks;

2) 27. novembril 1918. a. tunnistas Maapäev kõik kroonu- ja põllupanga mõisad EV omanduseks;

3) 17. detsembril 1918. a. võeti Ajutise Valitsuse määrusega ligi 400 pea- ja karjamõisat põllutöministeeriumi hoolekande/kontrolli alla;

4) 17. veebruari 1919. a. seadusega tunnistas Ajutine Valitsus rüütelkonna mõisad EV omanduseks;

5) 10. oktoobril 1919. a. võttis Asutav Kogu vastu maaseaduse, mille kohaselt anti maa asunikele tähtajaliselt kuueks aastaks rendile.

M. Karelson kinnitas, et maa põliseks kasutamiseks andmine või ostmine võis toimuda pärast seda, kui krundile oli ehitatud elamu ja laut. Maa ostuhinna tasumise ajaks nähti kuni 55 aastat. 1925. a. lahendati lõplikult asundustalude õiguslikud alused "Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadusega". Ostmise puhul tuli maa ostuvõlg tasuda 60 aasta kestel, millest esimesed kuus aastat olid maksuvabad. M. Karelson märkis, et 1940. a. jõudsid lepingusõlmijad tasuda ainult kuni 1/5 ostuhinnast. Ta rõhutas, et maareformi teostamisel oli oluline tähtsus ka riigimõisate moodustamisel, kuid maareformiga ei suudetud kõigile maasoovijaile maad anda, mistõttu tuli siirduda ääremaadele.

1929. a. võttis Riigikogu vastu "Asunduskapitaliseaduse" ja 1937. a. "Asunduseaduse". M. Karelsoni andmetel rajati aastatel 1919...1939 maaseaduse ja teiste täiendavate otsuste alusel 48 288 asundustalu, mille suurus oli vähemalt üks hektar.

Esineja tutvustas ka 1937. a. avaldatud Konjunktuuriinstituudi uurimistööd "Eesti tootmisreservide rakendamisevõimalused", mille üks alaosa

käsitles põllumajandusreserve. Ta rõhutas korduvalt, et nimetatud uurimus on esimene ja käesoleva ajani viimane Eesti põllumajanduse edasise arendamise kvantitatiivne programm, mida võib pidada maaseaduse kõrval oma tähtsuselt teiseks riiklikuks agraarpoliitika dokumendiks.

M. Karelson peatus lühidalt veel järgmistel valitsusorganite otsustel põllumajanduspoliitika valdkonnast: 1) 1932. a. moodustati Põllutöökode, 2) 1934. a. võeti vastu "Võihinna kindlustamise seadus", 3) ühistegevuse valdkonna tervik- ja erialade seadused/määrused, 4) 1935. a. riigivanema dekreet "Põllumajanduse võlgade ümberlaenuamise ja pikendamise seaduse muutmise seadus", 5) 1936. ja 1937. a. moodustati teise astme ühistegevuse organisatsioonid/asutused, võeti vastu maaomandi kaitseseadused.

M. Karelsoni andmetel turustati 1938. a 62% põllumajandustoodangust, talude sisevajadusteks jäi 38%. Põllumajanduslikust turutoodangust tarbiti siseturul 50% ja 50% eksporditi. Põllumajandus moodustas eksportkaubandusest 42%.

Kokkuvõtet tehes tõi M. Karelson välja järgmised EV valitsusorganite tegevuse eesmärgid põllumajanduspoliitika valdkonnas aastatel 1919...1940: maareformi kiire teostamine, asunikele soodustingimustel maa müümine või kasutamiseks andmine; pikaajaliste (15...60 aastat) madala intressiga (2...4%) mitmeetstarbeliste laenude võimaldamine; asunikele soodustingimustel riigimetsa müümise ehitustegevuse võimaldamine, mille tulemusena ehitati maal enam kui 340 000 hoonet; maaparandustööde, eriti peaveejuhtmete kaevamine riigi kulul või toetusel; uudismaade premeerimissüsteemi kaasabil kultuurrohumaade rajamine; ääremaadel uut tüüpi asundustalude rajamine; ühistegevuslikul-riiklikul alusel loomakasvatustoodete müümise-töötlemise-eksporti ühistegevusliku terviksüsteemi kujundamine; eksporditoetused ja noteeritud hinnad; taludele riigimõisatest soodushinnaga tööloomade ja sordiseemne müümine; Põllutöökoja ja selle kaudu vastavate organisatsioonide/asutuste finantseerimine (kuni 95% ulatuses) riigieelarvest; põllumajandusliku uurimistegevuse soodustamine.

Vastates küsimustele kinnitas M. Karelson, et Eestis ei ole praegu ühtki riiklikult kinnitatud agraarprogrammi.

Filosoofidoktor M. Piirsalu tutvustas Soome kogemusi Euroopa Liitu pääsemisel. Soome Vabariik on ELi liige olnud nüüdseks juba neli aastat. Seda, kui tähtsaks peab EL põllumajandust ja põllumajanduspoliitikat, näitab tõsiasi, et selleks kulub ligi pool ELi eelarvest. Esineja märkis, et seoses ELi põllumajanduspoliitika elluviimisega on Soome Põllu- ja Metsamajanduse Ministeeriumi isikkoosseis mitmekordistunud. Käesoleval ajal on ELis 6000 toimivat määrust 60 000 trükileheküljel, mis kõik vajavad järgimist. Alates

1. juulist 1999. a. on Soome ELi eesistujamaa, mis nõuab riigilt täiendavaid kulutusi.

M. Piirsalu tutvustas Soome Põllu- ja Metsamajanduse Ministeeriumi struktuuri, selle haldusalasse kuuluvaid ülesandeid täitvaid ametivõime ja -asutusi. Esineja rõhutas korduvalt info organiseerimise tähtsust. Vajakajäämistest tõttu info edastamisel võib järgneda ELi subsiidiumi vähenemine, täielik saamata jäämine või isegi liikmesriikidele makstud subsiidiumi täielik või osaline tagasiandmine.

Millist infot vajab EL riigi põllumajanduse kohta? M. Piirsalu tõi eraldi välja info, mida vajatakse liikmelisuse erinevatel etappidel. Vajalik teave enne liikmeks astumist on järgmine: põllumajanduse osa rahvamajanduses, põhiandmed põllumajanduse struktuuri kohta, maakasutus ja maavaldus, põhiandmed toodangu kohta, struktuuri ja tootmise arengusuunad, andmed piirkonniti kõige eespool nimetatud kohta. Liikmeks saamise alguses tahetakse teada eespool mainitud, kuid mugandatult ELi formuleeringutesse ja klassifikatsioonidesse, andmeid toodete hinna kohta, hinnaindekseid, tähtsamate toodete bilanssi. Liikmelt oodatakse aga struktuuriuuringuid iga teise aasta kohta, andmeid põllumajanduse sissetulekust, registriinfot (subsiidiumitaotlused, maatükid, koduloomad, programmikohased subsiidiumid), aruandeid (raporteid) liikmesriigi poolt makstavate subsiidiumide kohta. Viimast peetakse eriti tähtsaks.

M. Piirsalu nentis, et väga tähtsat rolli etendavad ELi administratsiooni põllumajandusandmed. Ta märkis, et Soomes täidetakse aastas ligi 2000 erinevat ankeeti ja juhendit. Soomes saab ELi toetusi 85 000 talu, neist igaüks esitab selleks 6...7 avaldust. Ligi 50% oma sissetulekust saavad talud ELi toetusrahast. Väga täpselt on fikseeritud aruandlus FEOGA (Euroopa Põllumajanduse Nõuande- ja Tagatisfond) subsiidiumi osakonnale.

Mida oleks meil naabrite kogemustest õppida? M. Piirsalu sõnul tuleks esmalt sisse viia korralik statistika, seejärel seada korda registrimajandus (maakataster, kinnisvara, loomade ja talude register). Esineja pidas tarvilikuks rakendada ka Eestis põllumajandussekretäride süsteem, kuna Soomes on see end igati õigustanud.

L. Saarnits soovis teada, miks on info salastatud. Esineja märkis, et info ei ole salastatud, kuid materjalide trükiarv on väike.

Tunti huvi, kui palju saab Soome talumees toetustena tagasi tootmisele kulutatud rahast, kui kaugel on Eesti ühinemisläbirääkimised ja kes neis osalevad. M. Piirsalu märkis, et läbirääkimistel käsitletakse 12 teemat. Eesti poolt on läbirääkijajaks R. Šank, T. Kevvai ja A. Oopkaup.

Prof. O. Kärt tutvustas Eesti ressursse loomakasvatuse arendamiseks, andes ülevaate ja esitades perspektiivid loomaliigiti, lähtudes turust, looduslik-kliimaatilistest tingimustest, inimressurssidest,

materiaal-tehnilisest baasist ning karja geneetilisest potentsiaalidest. Ta konstateeris, et põllumajandus põhineb kasumi saamisel. Oleme olnud uhked oma inimressurssidele. Veised on kõrge geneetilise potentsiaaliga. Seakasvatuse eesmärgiks peaks olema vabariigi vajaduse katmine kodumaise lihaga. O. Kärt rõhutas, et Eesti põllumajanduse tulevik sõltub edaspidi väljakaubeldud kvootidest.

Oma esinemise lõpuosas käsitles prof. O. Kärt inimressursse personaalsemalt, keskendudes seltsi presidendi prof. O. Saveli tegevusele loomakasvatuse ning loomakasvatusalase õppe- ja teadustöö edendamisel seoses tema 60. sünnipäevaga.

Prof. O. Saveli pidi tutvustama loomakasvataja lootusi ja ootusi, kuid ikkagi läks jutt ka muredele. Vastavalt 1997. a. kohta avaldatud statistikale oli taimekasvatuse osatähtsus põllumajanduslikus tootmises 49% ja loomakasvatuse osatähtsus 51%. Esineja märkis, et peamiseks mureks on väikesed talud, mis ei suuda püsida konkurentsis ja pankrotistuvad. Murelikuks teeb ka see, et loomakasvatus ei ole taludes populaarne. Nii oli taludes vastavalt statistikale taimekasvatuse osatähtsus 73%, loomakasvatuse osatähtsus ainult 27%. Samas oli ettevõtetes olukord vastupidine – taimekasvatuse osatähtsus 32% ja loomakasvatuse osatähtsus 68%. Võttes vaatluse alla karjade suuruse, moodustavad 1...9-lehmalised karjad 65% kõigist karjadest.

Esineja peatus lühidalt hiljuti tööstuste poolt avalikustatud piimapaki hinna kujunemisel, millest selgus, et nii piima tootja kui müüja saavad kumbki 21...23%, tööstusele jääb 43...55%. Ta rõhutas, et ühe liitri piima eest peaks tootja saama osta kaks kilo jõusööta. Et see aga mitte nii ei ole, siis peab toimuma muudatus kas jõusööda hinnas või peab piima hind suurenema kaks korda.

O. Saveli nentis, et kahjuks puudub Eestimaal statistika. Ka piimatootjad vajavad infot. Vastavalt O. Saveli poolt koostatud küsitluslehele ollakse enam huvitatud 1) uuest tehnikast ja tehnoloogiast, 2) ökonomikast, 3) tõuaretusest ja veterinaarsest kontrollist, 4) Eesti põllumajandusest, 5) ELi ühtsest põllumajanduspoliitikast. O. Saveli märkis, et ollakse küll varmad oma õigusi nõudma, kuid kohustused, näiteks infot edastada, unustatakse ära. Koostatud ankeedi põhjal selgus, et piimatootjad saavad olulisema info Maalehest, TVst ja raadiost.

H. Tikk tegi ettepaneku toetada põllumeeste usalduse tõttu Maalehe, TV ja raadio rahastamist. J. Kuum kommenteeris põllumajanduse hetke seisut. Tema sõnul peaks APS võtma selles oma seisukoha ja edastama selle valitsusele. Ta tegi ettepaneku, et APS peaks üle vaatama ka uue Eesti Põllumajandusentsüklopeedia käsikirja. O. Saveli kommenteeris lühidalt otsetoetuste eraldamise mehhanismi. Toetamise mooduseid on mitu: 1) tootmistegevuse toetus ja 2) sotsiaaltoetus. V. Raudsepa sõnul tuleb enam tähelepanu pöörata

spetsialistide valikule. L. Saarnits tutvustas 1992. a. andmetele tuginedes Euroopa riikide elanike ja talude arvu ning linnastumise taset.

Koosoleku ametlikule osale järgnes seltsi presidendi prof. O. Saveli 60. sünnipäeva auks koostatud näituse avamine ja tema avaldatud tööde personaalnimestiku (1962...1998) esitlus.

H. Viinalass

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSE SELTSI UUSI LIIKMEID

Sooväli, Pille – sünd. 23.04.1964, põllumajandusmagister. Jõgeva Sordiaretuse Instituudi teadur. Eriala – teravilja resistentsusaretus.